

מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל

מתוך עיטור סופרים ח"ד*

רבי צבי הירש ברוידא זצ"ל
ראב"ד סלנט

בדין גט ישראלית שנכתב בו בת לוי

בשו"ת חת"ס חלק אהע"ז ח"ב כתב בהחזקה בבת לוי ונודע שאיננה בת לוי, ופסק שבמקום עיגון ודחק מותר ע"ש. נהירנא שביום כ"ח ניסן תקצ"ה כשזכיתי לקבל פני אדמו"ר הגאון הגדול המפורסם בדורו, כקש"ת מ' צבי הירש ברוידא זצ"ל האב"ד סלנט זי"ע, באנו באחד השיחים בדבר שקרה אז מעשה בווארנא, שעברו זוג עניים מארחי ופרחי המחזירים על הפתחים מעיר - - - , והאשה ההיא הי' לה מקודם בעל אחר שנתגרשה ממנו בגט לפני הרב - - - ונכתב בגט שהיא בת לוי ונשאת לאחד מ- - - וסובבו יחד כדרך העניים האלו, עד שבאו שנית ל- - - , ואז הי' הרב שמה הרב ר' - - - ומצא הגט בין הכתבים ונודע לו שאיננה בת לוי, והכריח לבעל שיגרשנה וכן עשה שגירשה אז בפני הרב - - - הנ"ל. וע"ז אמר אדמו"ר זצ"ל זי"ע שהרב הנזכר כפה לגרש בע"כ לבעל, מה שא"צ, וטעה מאד בזה, ומתניתא דהנוב"י אטעיתי, שבנוב"ת חאהע"ז סק"ט פוסל בכיו"ב, אבל שם מיירי שגירש ע"י שליח ואז יכול הבעל לערער, שלא עשהו שליח כ"א ע"פ שם זה הנכתב בגט, והוי שנוי בשליחותו ופסול, אבל כשמגרש בעצמו שלא ע"י שליח אין חשש כלל, כיון שכשר אם לא כתב לוי כשהיא בת לוי, א"כ הוי דבר שאי"צ לכתוב, א"כ אף בשינה כשר. ואם הי' באים אצלי לשאול את פי הלכה למעשה הייתי מצוה שיחזור וישאנה לכתחילה, בלא גט מבעלה הראשון פעם שנית, לפי שהגט הראשון כשר, והגט שנתן יש בו פסול מטעם גט מעושה שלא כדון, ואם יחזרו אחר גט אחר מבעלה הראשון ותהא אסורה לר"ד, אז תאסר גם לעלמא מפני נשואין של ר"ד, והגט שלו באמת פסול הוא דהוי גט מעושה שלא כדון.

אלו דברי קדשו ששמעתי מפ"ק מרן רשכבה"ג מ' צבי הירש ברוידא זצ"ל זי"ע, וכתבתי זאת לזכרון. (א).

הועתק מכתבי קודש של כבוד דאדמורח"ז הגאון הצדיק מוהר"ר בנימין זצ"ל ע"י כבוד בנו מר חמי הגאון הגדול מוהר"ר אלי' דוד ראבינאוויץ תאומים שליט"א הגאבד"ק פאניוועז.

* חידו"ת אלה הינם חלק מקובץ עיטור סופרים אותו ערך מרן הרב קוק זצ"ל שטרם ראו אור.

והצגנו הדברים כי הלכתא גבורתא היא. והחובה עלינו לפקח לתקנת עגונות. וחזי מאן גברא רבא מסהיד עלה משמיה דגברא רבא, זכרם לברכה וזכותם תעמוד לנו).

לשכת הסופר

ממון הראי"ה

(א) בדברי הגאון מוהר"צ ז"ל, הנה עלינו לקבל באימה וביראה דברי הגאון האדיר הזה ז"ל. אמנם לומר שהנוב"י כיון לזה, ועיקר האיסור הי' מטעם השליחות, קשה מאד למעיין בנוב"י מכמה טעמים. חדא, הרי בסי' פ"ט במהדו"ק ג"כ החליט לאיסור עובדא כזאת, וכמו שהזכיר בתניינא, ושם לא הזכיר כלל שהי' ע"י שליח, ול"ה לו לסתום. ועוד, מכל פלפולו בסי' פ"ט במהדו"ק אינו נזכר פרט שליחות כלל, והראיות מהלבוש אינן דוקא ע"י שליח כמבואר. ותו, במהדו"ת הזכיר שם שני טעמים, חדא, שאפשר באמת שיש לו אשה אחרת ששמה כך, וזה הטעם א"א כ"א ע"י שליח, אבל הטעם השני שי"ל שכיון באמת להטעות הסופר והעדים, זה ודאי שייך גם במגרש בעצמו ככל הפסולים שמטעם זה, כמבואר בפוסקים.

גם אם נאמר שבעת נתינת הגט לידה מתגלה שבודאי היתה כונתו אליה, מ"מ י"ל שנכנס בכלל אי אמרינן אגלאי מלתא למפרע והוכיח סופו על תחילתו, שהרי בשעת אמירתו להעדים והסופר לכתוב אינו מוכרח שתהיה האשה לפנייהם ולומר שיכתבו דוקא בשביל אשה זו, א"כ בשעת הכתיבה אינו מבורר, א"כ תליא באשלי רברבי אי אמרינן הוכיח סופו על תחילתו. ועי' בחולין ל"ט ב' וביו"ד סי' ד' ובחומ"מ רמ"ה ובאהע"ז קמ"א, והרי קשה לסמוך ע"ז. ועוד שצ"ל בפני עדים שיכתבו לשם אשתו כמבואר בסדר הגט [א"כ] י"ל מאחר שבעת האמירה ל"ה מבורר א"כ חשיב [אין] כאן עדים, וכד' הב"ש בספק להעדים בקרוב לו או לא בסי' ל' סק"ט. וראוי לבעלי תריסין שי' שיבררו וילבנו הדברים, ואני איני כ"א מעורר מעט.

רבי אריה לייב באלחוזר זצ"ל

בענין חציצה בין פרשיות תפילין לבתים

ע"ד הבתים מהתפילין שעשו בעיר - - - , שמשמים סיד ונתר בין הדפנות, אשר כתבתי לו שדעתי להכשירם בדיעבד, והעתיק לי תשובת הג' מוהר"צ אורינשטיין מלבוב שכתב לפוסלם. הנה הטעם שכתב דאין בית החיצון רואה את האויר לא הבינותי כלל, דהרי הבית החיצון רואה את האויר. ואם הוא חושב את הקלפים שמבפנים לבית וכיון שהסיד מכסה אותו דהוי מין באינו מינו עם הקלף נמצא דאינו רואה את האויר, לא ידעתי זו מנין לו לחשוב זה לבית החיצון, דלפי"ז בדליכא הפסק סיד ג"כ יופסל מפני שאין בו בהקלף שמבפנים צורת שין, ושין של תפילין הלמ"מ, ויפסלו כל הבתים שיש קלף מבפנים אם נחשוב זה לבית של תפילין. ומלשון כל הפוסקים שכתבו דבעינן שיהיה בית החיצון רואה את האויר נראה דהקפידא הוא רק בבית החיצון ממש, ואפילו אם עשה בתים מזהב או מעור בהמה טמאה, כל שבית החיצון מעור טהורה ורואה את האויר כשר, וא"כ ה"ה בנידון זה. ועי' בנו"ב סי' א' מחלק או"ח בד"ה ודע שלכאורה שכתב כן, דבטלה עליהם עור בהמה טהורה כשר, דזה העור בעצמו נעשה בית חיצון, והרי הוא רואה את האויר עיי"ש.

והנה במרדכי בה' תפילין כתב בשם ר"ש וז"ל, בשמושא רבא מצריך לכרוך כל פרשה ופרשה בקלף, ויש רוצים לפסול משום שאין בית החיצון רואה את האויר. ואין לפוסלו מהאי טעמא, כדמוכח מהא דטלה עליו עור כשיש לו ב' של ראש וכו'. ושוב נ"ל דאין אפשר לעשות כשמושא רבא דא"כ השין דמפיק התם דהוי הלמ"מ לכאורה לא הוי בעור העליון. ופוק חזי מה עמא דבר, וכבר נהגו כשמושא רבא ואין למחות בידם. ע"ש בחדושי אנשי שם דכונת המרדכי דהקלף חשיב כבית, וא"כ אינו רואה את האויר, והקשה ג"כ דהא אין בקלף זה שין דהוא הלמ"מ. א"כ לדבריו הי' פסול בשביל הקלף הפנימי שהוא כבית חיצון ואין בו שין, וגם אינו רואה את האויר, ואף אם לא הי' כאן סיד הי' מקום לפסול. אך כיון דמסיק המרדכי שכבר נהגו כשמושא רבא ואין למחות בידם, נראה דהוא באמת מטעם זה דעיקר הוא הבית החיצון לענין ראות אויר ולענין השין, לכן אין לחוש למה שנעשה בפנים, א"כ גם בבתים אלו אין לחוש, שהעיקר הוא הבית החיצון, וזה ברור.

ולא תימא דעד כאן לא מכשרינן רק לכרוך עליהם קלף דזה לא מקרי בית, וכמוש"ש במרדכי דזה הקלף המכסה להגן בעלמא לא אשכחן בהו פסול ע"ש, דא"כ נפסול כל הבתים שמשמים בהם קלף מבפנים ואף בלא סיד, משום דאינו רואה את האויר וגם אין בו אות שין, אלא ודאי דחושבין הבית החיצון לעיקר ולא איכפת לן במה שבפנים כלל. לכן אין אני רואה מקום פיסול בבתים אלו, והם כשרים לפי דעתי בלא שום פקפוק (א).

[ע"כ הועתק תשובתו השני' בענין זה. והא לך סיום תשובתו הראשונה וז"ל:]

יותר מזה אין להאריך, וגם זה המעט לא כתבתי רק מפני שהוא מצוה דרבים כי כל עיר מלאה מבתים אלו שנמכרו למאות בכל המדינה, לכן אמרתי לחוות דעתי בזה שלא לפוסלם, ושלא יהי' לבם נוקפם שהתפללו בבתים פסולים חלילה. וממילא מובן כי לא יוסיפו לעשות עוד כזאת, ועל הראשונים אנו מצטערים להכשירם. עכ"ל.

לשכת הסופר

ממרון הראי"ה

אז מש"כ הגאון ר' ליבוש ז"ל דלפי מנהגינו כשמושא רבא ג"כ ע"י הפסק סיד שפיר דמי, י"ל דאכתי תלי בתרי טעמא שי"ל להיתר. דהנה המרדכי ס"ל פשוט דבית נקרא העור הראשון שהוא לבד מעור הכתב, וכל שהוא חוצה נקרא בית, וא"כ י"ל דאפילו אם מכשירים ע"י כריכת קלף משום דמין במינו אינו חוצץ, וחשיב כולו בית אחד, וכיון שנעשה להגן או לנוי, כל לנאותו י"ל דאינו חוצץ. אבל במין בשאינו מינו המפסיק בין העור הכרוך י"ל דבאמת אינו נקרא רואה את האויר.

אמנם י"ל דאנן ס"ל שזה שהוא לחוץ נקרא בית, א"כ מה אכפת לן שתחתיו סיד. אמנם י"ל כיון שלשון הגמ' (מנחות ל"ד:) מניחם בד' בתים, צ"ל דוקא בתוך הבית ולא בדבר אחר, וכיון שמונח בתוך הסיד אינו בתוכו. ועיין בחולין ד' כ"ה ובריש זבחים לענין תוכו ולא תוך תוכו. ובאמת שם נראה שמינו עוד גרע, וא"כ כיון שמינו מותר כמנהגנו, כש"כ לאו מיני' דלא מחריב, עי' תוס' חולין הנ"ל ד"ה ואפי' כלי שטף.

אמנם באמת אינו סותר לכלל גדול דמין במינו אינו חוצץ ומין בשאינו מינו חוצץ, וכמו שהקשה הגרש"ש ז"ל בהגהותיו, אלא שבמקום שיש עיכוב מצד פרטי הדינים שלא להשלים אז אם העיכוב במינו גרע, כגון כלי חרס שהוא מינו ומ"מ א"א שתעבור בו הטומאה שהרי אינו מטמא מגבו, חוצץ יותר, כיון שהוא מינו, ומ"מ א"א להשלים [לכן] אין זה תוכה. וכמו כן קדשים ששחטן לשם קדשים אחרים, שעכ"פ איך שיהיה אינו כדיון, וא"א לשם שלמים לחול על עולה, מחריב יותר ממה שהוא אינו מינו. אבל בדבר שאפשר לומר הכשר במינו ואין צד אחר המכריח פסול, ודאי הדרין לכללין דמינו אינו חוצץ ושלא במינו חוצץ. ונראה שזה הי' טעמו של הגאון מוהרצ"ה אורנשטיין ז"ל שרצה לפוסלם.

רבי אריה לייב באלחזור זצ"ל

בדין כלי שבלע משקה אסור

בפמ"ג או"ח סי' תנ"א במ"ז ס"ק ט"ז מסתפק בכלי שבלע איסור בלי אמצעי אפילו משקה כגון מחלב לבשר, או כלי שבישלו בו דם וכה"ג אפשר דצריך ליבון, כיון דבלע בלי אמצעי, ע"ש. ועי' בב"י סי' קל"ה בסוף הסימן שמביא בשם המרדכי בכלי שהוחם בו י"נ, דכלי מתכות צריך הגעלה, וכ"ח החזרת כבשונות. א"כ מוכח דסגי בהגעלה בכה"ג (א).

לשכת הסופר

ממון הראי"ה

(א) הרוצה לדחות הראי' מהמרדכי יכול לומר כיון שכתוב רק שהוחם ולא נתבשל י"ל דמייירי שהיי"נ בעצמו לא היתה היד סולדת בו, רק הכלי שסמוך לאור היתה היד סולדת בו, וס"ל שאם כי בלע הכלי מהיי"נ אבל כ"ז שאין עצם הנבלע ג"כ היד סולדת בו ס"ל דלא חשיב ממש ע"י האור, שכ"מ שאנו אומרים ע"י שניהם רותחים, ע"כ התיר בהגעלה, ובכה"ג יש במרדכי הנ"ל חידוש דין, אבל בלא דקדוק זה א"י מה מלמדנו.

רבי דוד שור זצ"ל ראב"ד טאלנא

בענין קנין דרבנן

- - - עוד באתי להעתיק הכתוב אצלי, והוא נחוץ לכל בעלי ההוראה, בדין קנין דרבנן לגבי בכור אם מהני, דכבר כתבו האחרונים בזה, וכתבו עפמ"ש הג"פ ומק"ח דנהי דהוה הפקר מה"ת אבל לא הוי קנין מה"ת. וכתבו הח"ס ודברי חיים ושאר תשובות דיש להתיר משום דמבואר בתוספתא פ"ב דבכורות דבהמת [המדבר פטורה מן הבכורה] וכיון דהוי הפקר מה"ת פטורה. ואני שמעתי זאת בימי חורפי מהה"ג הק' [...]. והקשו על עבודת הגרשוני ושאת אר"י דחקרו בבהמת הפקר, הלא מפורש בתוספתא. וכתבתי [לישב עפמ"ש] בפסחים דף ו' בעו מיני' מרבא בהמת ארנונא חייבת בבכורה וכו', איכא דאמרי אמר רבא בהמת ארנונא פטורה מן הבכורה ואע"ג דמצי מסלק ליה. וכתב רש"י והא דתניא חייבת בעיסה הוא דתניא. והתוס' שם ד"ה בהמת כתבו ואית ספרים דגרסו בהמת ארנונא פטורה והוא דלא מצי מסלק ליה. והרי"ף והרמב"ם פסקו כהך גירסא דאפילו במצי מסלק ליה. וכ"פ בטוש"ע סי' ש"כ. וא"כ צ"ל כרש"י דהתוספתא בעיסה מיירי. וכיון דהך בהמת ארנונא סמוכה בתוספתא לבהמת המדבר הרי הכל מיירי בעיסה. ואין ראייה לבכורה. או די"ל כמ"ש בספר מגיני שלמה דהם לא חשו להך תוספתא, דאין לבנות עליו יסוד, דמאן לימא לן דמיתני' בי' ר"ח ור"א, ולפי"ז כיון דבחדא מחתא תנינהו אין לבנות ע"ז יסוד. ויותר מזה מצאתי בספר מנחת חינוך מצות בכור ס"ק י"א דהתוספתא אזלא אליבא דר' אילעי דבעינן של אחד ושותפות פוטרת, אבל לרבנן דוקא עכו"ם פוטר י"ל דהפקר חייב.

לשכת הסופר

ממרון הראי"ה

לענ"ד קשה להחליט משום שע"כ לרש"י בבא דבהמת ארנונא משבשתא ולגזור שגם כל הבבא דרישא משבשתא, מכמה טעמי. חדא דתנא לה גבי הלכתא פסיקתא, דודאי בהמת הקדש פטורה, וכה"ג אמרינן בפ' האומנין שהוא ראי' על אמיתתה. גם בשלמא בהמת ארנונא נתחלפה בלשון השונה בעיסת ארנונא, אבל אידך בבי שלא מצינו שם בחלה דוגמתם למה נתלה בטעות במקום שאין הסתירה מוכרחת.

ועוד דקשה לומר דעיסת מדבר גרסינן, דהיכי משכח"ל, אם הופקרה קודם גלגול, א"כ משהגיעה לידו וגלגלה חייבת כמבואר במתני' דפאה. ואם לאחר גלגול, נתחייבה אצל בעלים ראשונים. ולא משכח"ל [אלא] כשנתגלגלה בהפקר. וזה קשה הציור, דא"א לגלגל כמורגל בלא הגבהה, והרי זכה המגלגל. ואם ה' אינו יהודי הוי

גלגול א"י דפוטר בלא"ה. ובפרט למ"ד דהגבהה ל"ב כונה כמבואר באחרונים. ואף אם קטן היה המגלגל, י"ל דעכ"פ מדרבנן מתחייב, דיש לו זכי' מדרבנן. ולא משכח"ל כי אם בשגלגל וכיון מפורש שלא לזכות, והוי גונא דחיקא ורחיקא, ומי מכריח לנו להכנס בכאלה.

ברם זה יל"ע הרי בב"ק דמ"ד דייקינן למ"ל תרתי, שור המדבר, ושור הגר שמת ואין לו יורשין, ותרצינן לאתויי נגח ואח"כ הקדיש נגח ואח"כ הפקיר. והכא מאי איכא למימר, ותרתי למ"ל. ואולי חדא אפילו הי' בו רק שותפות של הפקר.